

γε, παρορᾷ τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς κατακρίσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγκαρτερῶν εἰς τὸ καθῆκον διατελεῖ σταθερὸς ἐν τῇ εὐθύτητι τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, προσδοκῶν τὴν θείαν ἐπιδοκιμασίαν. » — « Ἔργα καὶ οὐχὶ λόγια » καὶ « ὑπὲρ Θεοῦ καὶ πατρίδος, » ταῦτα ἦσαν τὰ σύμβολα αὐτοῦ.

Τοιαῦται ἐν γένει αἱ ἀρχαὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρός τοῦ νέου κόσμου, ἀρχαὶ χρησιμεύσασαι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀρχαὶ προτιθέμεναι πρὸ πάντων εἰς παραδειγματισμὸν τῶν νέων οὐ μόνον τῆς Ἀμερικῆς ἀλλὰ καὶ παντὸς ἔθνους. Ἄξιός δὲ καθίσταται τῆς ἡμετέρας εὐγνωμοσύνης ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φιλογενῆς μεγαλέμπορος Κ. Ι. Ἀντωνιάδης, ὡς συντελὼν γενναίως εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν χώραν διὰ τῆς δωρεᾶν διανομῆς τοῦ βιβλίου, τοῦ περιέχοντος τὰ σωτήρια ταῦτα παραδείγματα, ἐν καιροῖς μάλιστα καθ' οὓς τὰ ἥθη ἐξαχρειωθέντα ἔχουσιν εἴπερ ποτὲ ἀνάγκην ἐπανορθώσεως καὶ χαλινου. Καταλληλότερον δὲ ἐξελέξατο τὸ ἀνὰ χειρας σύγγραμμα, διότι ἐνῷ τέρπει τοὺς ἀναγνώστας διδάσκων αὐτοὺς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἀμερικῆς, ἐνσταλάζει συγχρόνως εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ σωτηριωδέστατα μαθήματα χρηστότητος καὶ ἀρετῆς.

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἰδε Φυλλ. 323—325.)

Καὶ δὲν πιστεύω μὲν μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ Ξενοφῶντος ὅτι ὁ Θεὸς χαίρει ταπεινῶν τοὺς μεγάλους, δοξάζω ὅμως μετὰ τῶν χριστιανῶν ὅτι ὡς πατὴρ τιμωρεῖ, καὶ ὅτι ἁμαρτωλοὶ ὄντες ἐκ γενετῆς ὀφείλομεν νὰ ἐξίλασκάμεθα αὐτόν. Ἀπῆλθον λοιπὸν καὶ ἐγὼ μετὰ δύο ἡμέρας, τὴν Μεγάλην Πέμπτην, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς δόξης ταύτης ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ξένην ἀναρρίπτει (λέγω δὲ ταῦτα περὶ ἐμοῦ) τὸ αὐτὸ γλυκὺ αἶσθημα, τὸ ὁποῖον γεννᾷ ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος. Κατανύσσεται ἡ καρδίᾳ μου ὁσάκις εἰσερχόμενος, ἐν τόπῳ ἁλλοφύλων, εἰς ἐκκλησίαν, εὐρίσκωμαι μεταξὺ πλήθους λατρεύοντος τὸν Θεὸν ὅπως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι, καὶ ἀκούω τὰ αὐτὰ θεῖα ῥήματα καὶ ὁσφραίνωμαι τὴν αὐτὴν εὐωδίαν τοῦ θυμιάματος. Λησμονῶν τότε ἐμαυτὸν νομίζω ὅτι ἡ ἀναίμακτος τῆς θρησκείας ῥομφαία ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τῆς πατρίδος, καὶ ὡς τὰ νέφη τοῦ λιθάνωτοῦ ἐξαπμιζέται καὶ ὁ ἐλάχιστος κότος τῆς πατρίδος αὐτῆς. Ἄλλως τε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐμελλε νὰ τελεσθῇ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι τελετὴ, ἡ τοῦ νικτῆρος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς πράξεως τοῦ Ἰησοῦ, λούσαντος τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν πρὸ τοῦ Πάσχα.

Ἐν μέσῳ σχεδὸν τῆς ἐκκλησίας εἶχον ἀνεγερθῆ εὐρέα ἱκρία καὶ ἐπιτεθῇ ἐκατέρωθεν δεκατρεῖς θράνοι· δύο δὲ διάκονοι ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ ἀνὰ χειρας ἔχοντες δικηροτρίκην, ἐρχόμενοι πρὸς τὴν μεγάλην πύλιν, ὠδήγουν ἀνὰ δύο ἱερεῖς, φέροντας ἐπίσης στολὴν, εἰς τὰ ἱκρία, ὅπου ἀναβαίνοντες ἐκάθηντο. Ὡδήγησαν δὲ οὕτω δώδεκα τοῦ Ἰησοῦ μαθητάς· ὁ τελευταῖος ὅμως οὔτε ἱερεὺς ἦτο οὔτε στολὴν ἔφερε, καθὼ ἀντιπρόσωπος τοῦ προδότου Ἰούδα, Ἐβραῖος καὶ αὐτὸς ὑπάρξας ἄλλοτε καὶ βαπτισθείς. Ὅποτε δὲ ἀνέβαινον προσηγόρευον ἀλλήλους κύπτοντες τὴν κεφαλὴν. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης φέρων τὴν μεγάλην στολὴν καὶ μήτραν καὶ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐν τῇ δεξιᾷ, καὶ καθήσας διελέγετο πρὸς ἕκαστον τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ μετὰ ταῦτα λαβὼν λέντιον διεζώσεν ἐκυτὸν καὶ χύσας ὕδωρ εἰς νικτῆρα, ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ὃ ἦν διεζωσμένος. Ἐπειτα προελθὼν μικρὸν προσηύξατο δεηθείς ἵνα παρέλθῃ εἰ δυνατόν ἀπ' αὐτοῦ τὸ ποτήριον ἐκείνο· καὶ τρεῖς ἐπανελθὼν εὔρε τοὺς μαθητάς καθέυδοντας παρὰ τὰς συστάσεις αὐτοῦ. Ἀπεικόνισε δ' ἐν γένει εὐδοκίμως τὸν Χριστὸν, διότι καὶ τὴν ὄψιν ἔχει ἀξιοπρεπῆ καὶ τὴν φωνὴν εὐχῇ καὶ τὸ βᾶδισμα ἔντονον.

Ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μετέβην χάριν περιεργείας εἰς τὴν τῶν Κοπτῶν, χριστιανῶν πρεσβυόντων τὰ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Ἰακώβου τοῦ Σύρου, μίαν μόνην φύσιν, μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνέργειαν ἀποδιδόντων τῷ Χριστῷ. Λέγεται δὲ ὅτι κατὰγονται ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Ἀλλὰ καὶ πόλις Κοπτὸς ὑπῆρχε τὸ πάλαι, « κοινή, ὡς λέγει ὁ Στράβων, Αἰγυπτίων τε καὶ Ἀράβων. » Φημίζονται δὲ σήμερον ὡς ἄριστοι λογισταὶ καὶ γεωμέτραι, καὶ διὰ τοῦτο Κόπτας μεταχειρίζεται ἡ ἐξουσία κατὰ τε τὰς εἰσπράξεις τῶν φόρων καὶ τοὺς δημοσίους λογαριασμούς. Ἐὰν τὰ περὶ καταγωγῆς λεγόμενα ἔχωσιν ἀληθείας, βεβαίως ἡ περὶ τὴν μαθηματικὴν ἱκανότης μετεδόθη αὐτοῖς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, διότι ἰδοὺ τί λέγει ὁ γεωγράφος· « Ἐδέλσε δὲ τῆς ἐπ' ἀκριβοῦς καὶ κατὰ λεπτόν διαιρέσεως διὰ τὰς συνεχεῖς τῶν ὄρων συγχύσεις, ὥς ὁ Νεῖλος ἀπεργάζεται κατὰ τὰς αὐξήσεις, ἀφαιρῶν καὶ προστιθεῖς, καὶ ἐναλλάττων τὰ σχήματα, καὶ τ' ἄλλα σημεῖα ἀποκρύπτων, οἷς διακρίνεται τό τε ἄλλότριον καὶ τὸ ἴδιον· ἀνάγκη δὲ ἀναμετρεῖσθαι πάλιν καὶ πάλιν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν γεωμετρίαν συστήναί φασιν, ὡς τὴν λογιστικὴν καὶ ἀριθμητικὴν παρὰ Φοινίκων διὰ τῆς ἐμπορίας. »

Καὶ γλῶσσαν μὲν ὁμιλοῦσιν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τὴν ἀραβικὴν, ἡ λειτουργία ὅμως τελεῖται κοπτιστὶ, ὡς κοπτικὰ εἶναι γεγραμμένα καὶ τὰ βιβλία αὐτῶν. Ἀλλὰ τί ἐστὶ κοπτικὴ; ἐξ ὧν παρετήρησα, τὰ

στοιχεία τοῦ κοπτικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι, πλὴν ὀλιγίστων ἐξαίρεσεων, αὐτὰ τὰ ἡμέτερα κατὰ τὴν γραφὴν καὶ τὴν φωνήν. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν, γράφουσι καὶ προφέρουσιν ὡς ἡμεῖς ΘΕΟΔΩΣΙΟΥ (μετὰ ω) ΔΗΓΗΩΟΥ (Ἀντινόου,) ΕΞΕΞΕΦΙ, ΠΑΠΟΣ καὶ τὰ τοιαῦτα. Γράφουσι δὲ τὸ υ ὡς τὴν ἡμετέραν δίφθογγον υ, καὶ ἔχουσι τινὰ στοιχεῖα οἷον τὰ Ζ καὶ Ψ καὶ Χ, προφερόμενα τὸ μὲν πρῶτον ὡς τὸ h, τὸ δὲ δεύτερον ὡς τὸ ch καὶ τὸ τρίτον ὡς τὸ g (κατὰ τὴν τὰς δύο τούτου φωνάς) τῶν λατινικῶν γλωσσῶν.

Τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας ἐκάλυπτεν ἄνωθεν ἕως κάτω περαπέτασμα ἢ μᾶλλον ῥάκος πολυχρόου καὶ πολυθύρου πανίου, ναυτίαν ἐμποιοῦν διὰ τὴν ὑπερότητα· καὶ ὅμως ὡς ἀσθενὲς βιβλίου προείμιον οὐδ' ἀμαυρῶς προανήγγελλε τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ ναοῦ. Φαντάσθητε κτίριον ἐπίμηκες, τετραμήνον κατὰ μῆκος διὰ σκοληκοβρότων ξύλων εἰς νάρθηκα, καθολικὸν καὶ βῆμα, τὸ ἕδαφος ἔχον ἐσκεπασμένον διὰ ψιάθου οὐχ ἥττον πεπαλαιωμένης καὶ ἑρωμερᾶς, καὶ τὸ εἰκονοστάσιον ἐστολισμένον δι' εἰκόνων, ὧν ἡ γραφὴ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὰ ἐπὶ τῶν κυτίων τοῦ τείου σινικά πρόσωπα· φαντάσθητε μετὰ ταῦτα τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καθημένους σταυροποδητὴ κατὰ γῆς καὶ συνομιλοῦντας καὶ γελῶντας καὶ ἐκμυζῶντας καπνοσύριγγας, ἐνῶ ἕτερος καθήμενος κεκυρτωμένος ἐπὶ βιβλίου, βρυχᾶται, μυκᾶται, ὀγκᾶται, γρυλλίζει, ὠρύεται, ἐκπέμπει πάντων τῶν τετραπόδων τὰς φωνάς, ἀλλ' οὔτε ἀναγινώσκει, οὔτε ψάλλει· φαντάσθητε πρὸς τούτοις ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος ἱερεὶς ῥακενδύτην, οὐλότριχα, ἄπλутον, ἀκτένιστον, κατεσπλωμένον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἀνὰ τὴν δεξιὰν ἔχοντα ποτήριον καὶ μεταδίδοντα τὴν θεῖαν κοινωνίαν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· εἰσερχομένου εἰς τὸ βῆμα τοῦ μέλλοντος νὰ μεταλάβῃ, ὁ ἱερεὺς δάκνει πρῶτος ἄρτον, καὶ κόπτων μετὰ ταῦτα τεμάχιον εἰσάγει αὐτὸ εἰς τὸ στόμα τοῦ προσελθόντος· πίων δὲ ἀπὸ τοῦ μόνον οἶνον περιέχοντος ποτηρίου, ἐμβάπτει τὸν πενήθορον λικανὸν εἰς αὐτὸ καὶ εἰσβιβάζει μεθ' ὁρμῆς εἰς τὰ χεῖλη τοῦ μασσωμένου τὸν ἄρτον. Εἶτα χέων τὸν ἀπολειπόμενον οἶνον εἰς τὴν παλάμην ῥαντίζει τοὺς μεταλαβόντας, μεταλαβόντας δηλαδὴ σιέλου καὶ ὑπερότητας. Ἰδοὺ ὁ ναὸς καὶ ἰδοὺ ἡ θεία λειτουργία τῶν Κοπτῶν!

Ἐκ δεξιῶν τοῦ βήματος εἶδον προσηρτημένον παρὰ τὸν τοῖχον εἶδος μνημείου κτιστοῦ, κεκαλυμμένου ἄνωθεν δι' ἀκαθάρτου πανίου, ὅπου, ὡς λέγεται, ἐτάφη ὁ ἐν Αἰγύπτῳ κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον καὶ μαρτυρήσας ἀπόστολος Μάρκος· ὅτε δὲ ἦλθον πρὸς τὸν ἀναγινώσκοντα ἵνα παρατηρήσω τὸ βιβλίον, μοὶ ἔδειξεν αὐτὸ προθύμως, καὶ σεμνυνόμενος εἶπεν ὅτι τὰ στοιχεῖα εἶναι ἑλληνικά.

Καὶ ὅμως, τῆς ὑπερότητας καὶν πρόχειρος καὶ ἀδάπανος θεραπεία πρόκειται τὰ ἀφθονα ὕδατα τοῦ Νείλου, ἃ τινὰ διυλιζόμενα διὰ δύο ἀτμοκινήτων μηχανῶν, πέντε κυβικά μέτρα ἀναδιδουσῶν τὴν ὥραν, διανέμονται θαψιλῇ εἰς τὴν πόλιν. Τὸ κατὰστημα τοῦτο, κείμενον ἐκτὸς τῆς πόλεως, διατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Γάλλου Cordier, ἔχει δὲ πλούσιον τὸ εἰσόδημα, διότι μόνον ἡ κυβέρνησις ἀγοράζει ὕδωρ ἀντὶ ἐνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν ἰς γνωστὸν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ Νείλου εἶναι γλυκύτατον, ἐλαφρότατον καὶ ἀληθῶς ἀμρόσιον.

Ἄλλ' ἂν οἱ Κόπται καὶ οἱ Φελλάχαι δὲν προστρέχωσιν εἰς τὰ ῥεῖθρα τοῦ ποταμοῦ χάριν καθαριότητος, ὁμολογοῦσιν ὅμως εὐγνωμόνως τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, καὶ λατρεύουσι μάλιστα ὡς ἄλλον θεὸν ὅπως καὶ οἱ προπάτορες αὐτῶν. Καὶ θαυμασίας δὲ καὶ ἱατρικὰς ἀρετὰς ἀπέδιδον αὐτῷ οἱ ἀρχαῖοι. « Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ (τῷ Νείλῳ), λέγει ὁ Θρασύλλος ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς, λίθος κυάμω παρόμοιος, ὃν ἂν κύνες ἴδωσιν οὐχ ὕλακτοῦσι· ποιεῖ δ' ἄριστα πρὸς τοὺς δαιμονιζομένους· ἅμα γὰρ τῷ αὐτὸν προστεθῆναι ταῖς ρίσιν ἐξέρχεται τὸ δαιμόνιον ». Δυστυχῶς ὅμως τοὺς εὐεργετικούς τούτους λίθους ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος· ἐὰν ἐσώζοντο· μεγάλα βεβαίως κέρδη ἤθελε πορίζεται ἐξ αὐτῶν ἡ ἐμπορία, καὶ μυριάδας ῥίνων ἠθέλομεν ἅπαντ' ἐμπλαστρωμένας διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν ἐκ τῶν κυανοειδῶν τούτων λιθαρίων. « Μὰ τὴν ζωὴν τοῦ καθαροῦ τούτου ποταμοῦ, » ἰδοὺ, ὡς ἤκουσα, ὁ ἱερώτερος ὅρκος τῶν καθ' ἡμᾶς Αἰγυπτίων. Καὶ ἔχουσι δίκαιον· διότι οὐ μόνον ποτίζει ἀλλὰ καὶ πίνει τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰς μεταβάσεις καὶ τὰς μεταφορὰς διευκολύνει. Γῆ ἀπέραντος καὶ ἐπιτηδεῖα πρὸς καλλιέργειαν, ἥλιος θερμὸς, ὕδωρ ἀφθονον, ἰδοὺ ὁ ἀνεξάντλητος πλοῦτος τῆς Αἰγύπτου· αὐξάνουσι δὲ αὐτὸν καὶ ἡ πληθὺς τῶν χειρῶν καὶ τὰ μικρὰ ἡμερομίσθια. Ἰπάρχουσιν ὅμως καὶ μέρη εἰς ἃ δὲν φθάνει κατὰ τὰς ἀναβάσεις ὁ ποταμὸς· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαίων, τὰ μέρη ταῦτα ἐποτίζοντο διὰ παραχωμάτων καὶ διωρύγων, μετὰ τοσαύτης μάλιστα φροντίδος, ὥστε « ἡ ἐπιμέλεια, λέγει ὁ Στράβων, πολλάκις καὶ τῆς φύσεως ἐξίσχυσεν ἐκλειπούσης »· ἀλλὰ τὸ ἐντεχνον ἐκεῖνο σύστημα τῆς ἀρδεύσεως, περὶ ὃ ἐξεῖχον οἱ Ἄραβες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ σωζομένων ὑδραυλικῶν ἔργων, ἐξέλιπεν ἐν Αἰγύπτῳ, οἱ δὲ ἐν χρήσει τρόποι εἶναι καὶ ἀτελεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς καὶ πολύμοχθοι· διότι ποῦ μὲν ἔχουσι παρὰ τὸν ποταμὸν μαγγανοπήγαδα ὡς τὰ ἡμέτερα, κινούμενα ὑπὸ βουβάλου ἢ βοὸς κεκαλυμμένους ἔχοντας τοὺς ὀφθαλμούς, ποῦ δὲ πάλους, ἀφ' ὧν κρέμονται κάδοι δύο, τοὺς ὁποίους γεμίζων ἀλληλοδιαδόχως ἡμίγυμνος Ἄραψ μετακENOῖ εἰς αὐλακας, κατατρίβων οὕτως ὁλόκληρον ἡμέραν. Ἰπάρχουσιν

ὅμως καὶ πολλοὶ ἔχοντες ἀτμοκινήτους ἀντλίας· ὁ δὲ ἀντιδρασιλεὺς, μελετήσας ὡς φαίνεται καὶ μετὰ ξένων μηχανικῶν τὸ περὶ ἀρδεύσεως ζήτημα, καταγίνεται εἰς παραδοχὴν συστήματος, τὸ ὅποιον νὰ προλαμβάνῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιζημίους πλημμύρας.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου ὑπῆρξαν, ὡς γνωστὸν, ζήτημα ἐπασχολῆσαν πολλοῦς πολλῶν αἰώνων φιλο-

τοτε τὸ πρῶτον ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ δεύτερον στοιχεῖον εἰς μ, ἢ προστιθέμενοι τοῦτο εἰάν ἡ λέξις ἀρchetαι ἀπὸ φωνήεντος, αὐτῶ καὶ ἐπὶ Ἡροδότου. « Τί ἔθλον, λέγομεν, καὶ τί μύλον ; — Τί ἄνθρωπος καὶ τί μάνθρωπος ; — Οὐτε τραπέζι ἦτον οὔτε μαπέζι καὶ καθεζῆς. Εὐρέθησαν δὲ ἐπὶ τέλους αἱ πηγαὶ παρὰ τὸν ἱσημερινὸν πρὸς τὸ προσάρκτιον ἡμι-

Γ. Παυλὸς.

Αἰγύπτιαι.

πράγματι. Ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἐπεσκέφθη πρὸ δύο χιλιάδων τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν τὴν Αἴγυπτον, λέγει ὅτι οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου. Εἰς μόνος, ὁ γραμματιστὴς τῶν ἱερῶν χρημάτων, εἶπεν αὐτῷ ἐν Σαῖ πόλει, ὅτι ἄβυσσος οὖσαι αἱ πηγεὶ αὗται, ῥέουσιν ἐκ τοῦ μέσου δύο ὁρέων ὀξείας ἐχόντων τὰς κορυφάς, μεταξὺ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης, καὶ ὀνομαζομένων τὸ μὲν Κρωφί τὸ δὲ Μῶφι· δὲν ἐπίστευσεν ὅμως ὁ ἱστορικὸς τὸν λογιώτατον, ἀλλὰ προστίθησιν ὅτι ἐφάνη αὐτῷ παίζων. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ τὰς δύο λέξεις Κρωφί καὶ Μῶφι ὡς καὶ σήμερον, ὅτε ὁμιλοῦντες περὶ πραγμάτων, ἃ τινα δὲν πιστεύομεν, ἢ εἰς ἃ δὲν ἀποδίδομεν ἀξίην, ἢ περὶ ὧν ἀστεϊεύομεθα, ἐπὶ πναλαμβάνομεν τὸ ὄνομα αὐτῶν μεταβάλλοντες πάν-

σφαίριον ὑπὸ δύο περιγητῶν Ἀγγλων, καὶ οὕτως ἐλύθη τὸ προαιώνιον ζήτημα, ἐνεκα τοῦ ὁποίου ἀπωλέσθησαν μὲν οὐκ ὀλίγοι περίεργοι, οὐδεμιᾶς δὲ ὠφελείας ἐγένετο πρόξενος εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἡ ἀνακάλυψις.

Ὁ Νεῖλος ἐλέγετο παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐπτάπορος καὶ ἐπτάστομος, ὡς ἐπτά ἔχων τὰς εἰς θάλασσαν ἐκβολὰς· ἐκ τῶν ἐπτά δὲ τούτων στομάτων δύο ἦσαν χειροποίητα, καὶ ταῦτα μόνον σώζονται, ἐνῶ τὰ λοιπὰ ἢ ἐξηλείφθησαν ἢ ζηραίνονται ἐν ὥρᾳ θέρους· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Στράβωνος ἦσαν βραχεῖα καὶ ἐλώδη.

Εἰς ἐν τῶν στομάτων τούτων, τὸ Κανωδικόν, ἐσώθη Ἀλέξανδρος ὁ Πάρις μετὰ τῆς Ἑλένης φεύγων τὴν Σπάρτην. « Ἐλθόντα εἰς τὸ Αἰγαῖον, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἐξώσται ἄνεμοι ἐξέβαλον αὐτὸν εἰς τὸ

Αἰγύπτιον πέλαγος· ἐνταῦθεν δὲ ἔφθασεν εἰς τὸ Κανωβικὸν καλούμενον στόμα τοῦ Νείλου, καὶ ὅπως μὴ συλληφθῇ κατέφυγεν οἰκέτης εἰς τὸ παρὰ τὴν ὄχθην ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ποιήσας ἐπὶ τοῦ σώματος σημεῖά τινα ἀνέθηκεν ἑαυτὸν τῷ θεῷ. Ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, μαθόντες τὸν περὶ τοῦ ἀσύλου τούτου νόμον, κατέφυγον εἰς τὸ ἱερὸν· θέλοντες δὲ νὰ βλάψωσι τὸν Πάριν κατηγόρουν αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ἱερέων καὶ τοῦ φύλακος τοῦ λιμένος καὶ ἔλε-

» Πρὸς ταῦτα δὲ ἀπεκρίθη ὁ Πρωτεύς εἰπὼν· Τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις ἀνοσίως ἐφέρθη πρὸ τὸν φιλοξενήσαντα αὐτόν, συλλαβόντες φέρετε παρ' ἐμὲ ἵνα ἶδω τί θέλει εἰπεῖ.

» Ταῦτα ἀκούσας ὁ Θῶνις συλλαμβάνει τὸν Πάριν καὶ κατίσχει τὰς νῆας αὐτοῦ καὶ ἀνάγει εἰς Μέμφιν μετὰ τε τῆς Ἑλένης καὶ τῶν χρημάτων καὶ τῶν ἱκετῶν. Ὅτε δὲ εἶδεν αὐτοὺς ὁ Πρωτεύς ἠρώτησε τὸν Ἀλέξανδρον ποῖος εἶναι καὶ πόθεν ἔρχεται; οὐ-

Ι. Π. Λαπυρ.

Αἰγύπτιοι.

γον τὰ περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Ἑλένης καὶ τῆς πρὸς τὸν Μενέλαον ἀδικίας.

» Ταῦτα ἀκούσας ὁ φύλαξ τοῦ λιμένος ἔστειλεν ἀμείσως εἰς Μέμφιν πρὸς τὸν βασιλέα Πρωτέα ἀγγελίαν λέγουσαν τάδε· Ἦλθε ξένος τὸ γένος Τεῦκρος, πράξας ἔργον ἀνόσιον ἐν Ἑλλάδι· διότι ἔξαπατήσας ἤρπασε τὴν γυναῖκα τοῦ φιλοξενήσαντος αὐτόν, ἅμα δὲ καὶ πολλὰ χρήματα, ὑπὸ δὲ τῶν ἀνέμων ἀπεδιώχθη εἰς τὴν γῆν ταύτην. Τί λοιπὸν νὰ πράξωμεν; ν' ἀφήσωμεν αὐτὸν νὰ ἐκπλεύσῃ ἀβλαβής, ἢ ν' ἀφαιρέσωμεν ὅσα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ;

τοῦ δὲ καὶ τὸ γένος ἐδήλωσε, καὶ τῆς πατρίδος εἶπε τὸ ὄνομα, καὶ πόθεν ἔρχεται διηγήθη. Ὅτε οὕτως ἠρώτησεν ὁ Πρωτεύς καὶ πόθεν ἔλαβε τὴν Ἑλένην, ἐκώμπιασεν ὁ καλὸς σου Πάρις, ἀπεκρίθη ἄλλ' ἀντ' ἄλλων καὶ ἐκρυψε τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οἱ ἱκέται, καταγγείλαντες τὸ ἀδίκημα, ἤλεγχον αὐτόν. Τέλος δὲ ὁ Πρωτεύς ἐκφαίνει τὸν δε τὸν λόγον· Ἐὰν δὲν εἶχον τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀποκτείνω μηδένα τῶν ξένων, ὅσοι διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἔρχονται εἰς τὴν ἐμὴν χώραν, ἤθελον σὲ ἀποκτείνει χάριν τοῦ Ἑλλήνος πρὸς ὃν, ὦ κάκιστε ἀνδρῶν, φιλοξενήσαντά σε ἐπράξας

άνοσιώτατον ἔργον. Καὶ δὲν σοὶ ἤρκεσε νὰ ἐξαπατήσῃς μόνον τὴν γυναῖκα ἀλλὰ καὶ ἐκλεψάς αὐτήν· καὶ οὕτε ταῦτα μόνον σοὶ ἤρκεσαν, διότι καὶ τὸν πλοῦτον ἤρπασας τοῦ φιλοξενήσαντός σε. Ἐπειδὴ δὲ δὲν θέλω ν' ἀποκτείνω τοὺς ξένους, τὴν μὲν γυναῖκα καὶ τὰ χρήματα δὲν θέλω ἐπιτρέψει νὰ παρλάβῃς, ἀλλὰ θέλω φυλάξῃς ἕως οὗ ἔλθῃ ἐκεῖνος καὶ ζητήσῃ αὐτά· σὲ δὲ καὶ τοὺς συμπλοῦς σου προστάσσω νὰ ἀναχωρήσετε ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, εἰδὲ μὴ θέλω μεταχειρισθῇ ὑμεῖς ὡς ἐχθρούς. »

Ὅτε δὲ ἐξεστράτευσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Τρωάδα, πέμψαντες πρέσβεις εἰς Ἴλιον ἐζήτησαν τὴν Ἑλένην καὶ τὰ χρήματα· ἀλλ' οἱ Τρῶες ὥμοσαν ὅτι καὶ ταῦτα καὶ ἐκείνη ἦσαν ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῷ Πρωτέϊ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀπιστήσαντες ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν· πεισθέντες δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὅτι ἀλήθειαν εἶχον εἶπεῖ οἱ Τρῶες ἀπέστειλαν τὸν Μενέλαον εἰς Αἴγυπτον.

« Ἐλθὼν δὲ οὗτος, λέγει ὁ ἱστορικός, εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἀναβὰς εἰς τὴν Μέμφιν, διεγῆθη τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, καὶ μεγάλης ἔτυχε φιλοξενίας, καὶ τὴν Ἑλένην ἀπέλαβε σῶαν καὶ ἀβλαβή, πρὸς ταύτη δὲ καὶ πάντα τὰ χρήματα. Καὶ ὅμως ἐφάνη ἄδικος πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους· διότι ἐναντίων πνεόντων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τῶν ἀνέμων, ἐνῶ αὐτὸς ἔσπευδε ν' ἀναχωρήσῃ, ἐμνηχανεύθη πρᾶγμα ἀνόσιον, λαβὼν δύο ἐγχώρια παιδία καὶ σφάξας αὐτά. Τοῦτο μαθόντες οἱ Αἰγύπτιοι ἐμίσησαν αὐτὸν, καὶ μόλις ἐσώθη φεύγων διὰ θαλάσσης. »

Ἡ πρὸς τὸν Πάριν καὶ τὸν Μενέλαον διαγωγὴ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἡ ἀληθὺς ἀνόσιος ἀχαριστία δι' ἧς οὗτος ἤμειψε τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν, ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸν χρόνον τοῦλάχιστον ἐκεῖνον ὁ μὲν Αἰγύπτιος λαὸς ἦτο πεπολιτισμένος, δίκαιος καὶ φιλόανθρωπος, οἱ δὲ Ἕλληνες βάρβαροι καὶ ἄδικοι.

Ἐνταῦθα συγχωρηθῆτω μοι μικρὰ παρέκκασις ψυχγωγίας χάριν, ἀφορῶσα εἰς τὴν λακωνικωτάτην ἐπιστολὴν τοῦ φύλακος τοῦ Κανωδικοῦ καὶ τὴν ἀφειλεστάτην τοῦ Πρωτέως ἀπάντησιν. Ἐὰν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην προέκειτο σήμερον νὰ γράψῃ καὶ ὁ ἥττον ἀμαθὴς τῶν νομαρχῶν, ὁ τῆς Ἀττικῆς φέρ' εἰπεῖν, ἢ τῆς Ἀχαΐας, ἢ τῆς Ἀκαρνανίας, ἢ τῆς Φωκίδος, ἰδοὺ πῶς ἤθελε συντάξῃ αὐτήν·

« Ὁ Νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας (!) ἢ Ἀχαιοῦ-λιδος (!), ἢ Αἰτωλοακαρνανίας (!) ἢ Φωκιδολοκρίδος (!) πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος.

» Σπεύδω κατὰ χρέος νὰ ἀναγγεῖλω πρὸς τὴν Ἰμετέραν Μεγαλειότητα, ὅτι τὴν . . . τοῦ λήγοντος ἔ. ἔ. ἐφθασεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κανωδικοῦ κύριός τις Ἀλέξανδρος Πάρις ὀνομαζόμενος ἐκ Τροίης. Ὑποβι-λόντες δὲ αὐτὸν εἰς ἐξετάσεις ἐμάθομεν μετὰ πολλῆς δυσαρρεσκείας ὅτι ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλθων

εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Μεγαλειστάτου βασιλέως αὐτῆς Μενελάου τοῦ Α', ἐπραξε πρᾶξιν ἄτιμον, τιμωρουμένην αὐστηρότατα ὑπὸ τῶν νόμων· διότι λαβὼν σχέσεις ἀθεμίτους μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ ἐξαπατήσας αὐτήν τὴν ἤρπασεν ἄρπασας δὲ συγχρόνως καὶ πολλὰ πράγματα πολύτιμα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀνεχώρησε λαθραίως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος ἦτο ἐναντίος καὶ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐβιάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν μου λιμένα τοῦ Κανωδικοῦ. Τολμῶ λοιπὸν νὰ καθικετεύσω εὐσεβάστως τὴν Ἰμετέραν Μεγαλειότητα ὅπως μὲ τιμήσῃ διὰ τῶν ὑψηλῶν Αὐτῆς διαταγῶν, ὁδηγοῦσά με τί νὰ πράξω περὶ τοῦ ἐγκληματίου αὐτοῦ· νὰ τὸν ἀφῇσω ν' ἀναχωρήσῃ ἀνενόχλητος, ἢ νὰ κατὰσχῃ ὅσα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ;

» Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶ μετὰ βαθυτάτης ὑποκλίσεως, τῆς Υ. Μ. ταπεινότατος καὶ εὐπειθέστατος θεράπων καὶ πιστὸς ὑπήκοος.

» Ν. Ν. »

Ἴδου καὶ ἡ ἀπάντησις·

« Κύριε Νομάρχα ! Ἐλάβομεν τὴν ἀναφορὰν τὴν ὁποίαν μᾶς ὑπεβάλατε τὴν . . . τοῦ παρελθόντος καὶ ἀνέγνωμεν μετ' ἐπιστασίας ὅσα λέγετε περὶ τοῦ Κ. Ἀλεξάνδρου Πάριδος, ὅς τις ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλθων εἰς Σπάρτην, ἤρπασε τὴν γυναῖκα καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα τοῦ φιλοξενήσαντος αὐτὸν βασιλέως Μενελάου τοῦ Α', καὶ ἀνεχώρησε λάθρα, ὑποπεσὼν οὕτως εἰς βαρύτατον ἔγκλημα, αὐστηρῶς τιμωρούμενον ὑπὸ τῶν νόμων. Ταῦτα λαβόντες ὑπ' ὄψιν καὶ σκεφθέντες ὀρίμως ἀπεφασίσαμεν νὰ σὲς διατάξωμεν νὰ συλλάβετε ἀμέσως τὸν ἐγκληματίαν καὶ ν' ἀποστείλατε αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς, ἀλλὰ καλῶς συνωδευμένον ἵνα μὴ δραπετεύσῃ καθ' ὁδὸν· ἀφοῦ δὲ καθυποβάλωμεν αὐτὸν ἐνταῦθα εἰς αὐστηρὰς ἀνακρίσεις, θέλομεν ἀποφασίσαι τὰ δέοντα καὶ θέλομεν σὲς εἰδοποιήσῃ περὶ τῶν περαιτέρω. » Α. ».

Ἐκ τῆς μετριολόγου ταύτης παραφράσεως ἐξάγεται πόσον γελοίως συντάσσονται τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπίσημα ἔγγραφα. Καὶ δὲν λέγω μὲν ὅτι πρέπει καὶ σήμερον νὰ μεταχειριζώμεθα τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον λακωνισμόν, ἀλλὰ νὰ μὴ παραγεμίζωμεν τὰ ἔγγραφα διὰ λέξεων ἢ φράσεων περιττῶν καὶ σολοϊκῶν. « Τὸ λακωνίζειν, ἔγραφεν πρὸς Νικέβουλον Γρηγόριος ὁ θεολόγος, οὐ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ οἶει ὀλίγας συλλαβὰς γράφειν, ἀλλὰ περὶ πλείστων ὀλίγας . . . τοῖς πράγμασι κρίτων τὸ μῆκος ἀλλ' οὐ τοῖς γράμμασιν ».

Ἀλλ' ἀφέντες τὸν κλεψίγαμον Πάριν, καὶ τὴν ἀπιστον Ἑλένην καὶ τοὺς ἀγραμμάτους νομάρχας ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ πράγματα.

Αἱ περὶ τῶν αἰγυπτιακῶν προϊόντων συναλλαγῇ γίνονται ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῆς μεγάλης διώρυγος ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ, ἀγνοῶ διὰ τί, τῶν κρομμύων, *Μινέτ - ἐλ - Μπασά.λ.* Ἐνταῦθα καθ' ἑκάστην πρωτὴν συρρέουσιν οἱ ἔμποροι, καὶ διὰ μεσιτῶν διατριβόντων ἐν ταπεινοῖς οἰκίσκοις πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσιν. Οἱ Ἄραβες δὲν ὀρίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τιμὴν, ἀλλ' ἀφίνουσιν εἰς τὸν ἀγοραστὴν νὰ ὀρίσῃ αὐτήν· ἕως οὗ δὲ προσφέρῃ τὴν συμφέρουσαν τῇ πωλητῇ, οὗτος ἐπιφωνεῖ ἀνὰ πᾶσαν προσφορὰν *Ἰφτα - χάλια!* ἤτοι μὴ γένοιτο! Κεῖνται δὲ παρὰ τὴν ἀγορὰν ταύτην καὶ εὐρύταται ἀποθήκαι, ἐν αἷς ἀποτίθενται τὰ πρὸς ἐμπορίαν, ἢ καὶ καθαρίζεται ὁ βάμβαξ ὑπὸ Φελλαχισσῶν, καὶ περιτυλίσσεται εἰς δέσμας πιεζόμενος διὰ μηχανῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βαμβυκόσπορος πωλεῖται, διότι μεταφερόμενος εἰς Ἀγγλίαν μεταβάλλεται εἰς ἔλαιον.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν προϊόντων τῆς Αἰγύπτου συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ ἔμφρων καὶ ἰσχυρὰ κυβέρνησις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, ὃς τις πρῶτος εἰσήγαγε τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· ἀλλὰ καὶ τοὶ θέλων καὶ ἀγωνισθεῖς δὲν κατώρθωσε νὰ προσλάβῃ συμβουλήν τὸ ἐγγχώριον στοιχεῖον· διότι ἡ ἀναλγησία, ἡ δυνήρεια καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν ἐντοπίων ἦσαν σχεδὸν ἀκατανίκητοι· ἄπορον δὲ πῶς περιῆλθον εἰς τοιαύτην ἐξαχρείωσιν καὶ πῶς ἀπώλεσαν πᾶσαν ἰδέαν προσωπικῆς ἀξίας, ἐνῷ σώζουσιν, ὡς προεῖπον, τὴν ἀρχαίαν δξύνουσαν. Ὅτε τὸ πρῶτον εἶδον ἐν Καίρῳ Ἄραβας ἀνηλεῶς τυπτόμενον ὑπὸ χριστιανοῦ, τοσοῦτον ἠγανάκτησα ὥστε παρ' ὀλίγον ἐπέπιπτον ἀκάθεκτος κατὰ τοῦ τύπτοντος· καὶ ὅμως ὁ δερόμενος, πρᾶγμα ἀπίστευτον! ἴστατο ἀκίνητος ὡς προσηλωμένος ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς τοῦλάχιστον διὰ τῆς χειρὸς ν' ἀποκρούσῃ τὰς πληγὰς, χωρὶς νὰ προφυλάξῃ τὴν κεφαλὴν, χωρὶς καὶ σημείον πόνου ἢ ὀργῆς νὰ δείξῃ εἰς τὸ πρόσωπον. Ἀξιοσημείωτον δὲ ὅτι πάντες οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Εὐρωπαῖοι, καὶ Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι καὶ Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες, ἔχουσιν ἀκλόνητον τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀναπόφευκτος ἡ ἀνάγκη τοῦ δέρειν τοὺς Φελλάχους. «Καὶ ἐγὼ λυποῦμαι, μοὶ ἔλεγέ τις, ὅσάκις βιάζωμαι νὰ δείρῃ τοὺς ὑπηρέτας μου· ἀλλ' εἶναι τοσοῦτον ὀκνηροὶ καὶ τοσοῦτω καταγρῶνται τῆς ἀγαθότητός μου, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος διορθώσεως. Προτιμῶσι νὰ φάγῃσι τόσον μόνον ὅσον νὰ μὴ ἀποθάνωσι, παρὰ νὰ ἐργασθῶσιν ὅπως βελτιώσωσι τὴν κατάστασιν αὐτῶν.»

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, νομίζων ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐξεγείρῃ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας τῶν Αἰγυπτίων, διώρισεν ἐγγχωρίους διοικητὰς ἐπαρχιῶν ὅπως δὲ διδάξῃ αὐτοὺς τὰ καθήκοντα μετέβαινε συνεχῶς εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ συνέτρωγε καὶ συνέπινε καὶ συνεκάθητο κατὰ γῆς καὶ συνεζήτησε τὰ περὶ καλ-

λιεργίας τῆς γῆς, καὶ πάντα λίθον ἐκίνει ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ σκοπούμενον· εἰς μάτην ὅμως. Ὅθεν μετὰ δοκιμασίαν πέντε ἐτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν εἰς Τούρκους.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τόση ἀναισθησία; Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον μὲν τὴν ψυχὴν ἀθάνατον, ἐπίστευον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ἀποθνήσκοντος τοῦ σώματος εἰσέδυσεν ἐκείνη εἰς ἄλλο ζῶον, καὶ ὅτι μετὰ διεξοδικωτάτην περιήγησιν καὶ κατὰ τὰ τρία μεγάλα βασίλεια τῆς φύσεως, ἀφοῦ δηλαδὴ μετέβαινεν εἰς τὰ χερσαῖα, καὶ ἀπὸ τῶν χερσαίων εἰς τὰ θαλάσσια, καὶ ἀπὸ τῶν θαλασσίων εἰς τὰ πετεινὰ, ἐπανήρχετο εἰς σῶμα ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ περιήγησις διαρκεῖ, καθ' ἃ λέγει τῆς ἱστορίας ὁ πατὴρ, *τρισχίλια ἔτη*, φαίνεται ὅτι δὲν ἐτελείωσεν ἡ μακρὰ αὕτη περίοδος.

Βεβαιοῦται ὅμως ὅτι ἔχουσιν ἀξιολογωτάτην τινὰ ἀρετὴν, τὴν περὶ τὰς συναλλαγὰς τιμιότητα, καὶ ὅτι δανειζόμενοι χρήματα σπεύδουσι ν' ἀποδώσωσιν ἐν καιρῷ αὐτὰ χωρὶς ποτε νὰ ζητηθῶσι. Δανείζονται δὲ ὑποχρεούμενοι εἰς βαρεῖς τόκους, τρία, τέσσαρα ἢ καὶ πέντε τοῖς ἑκατὸν κατὰ μῆνα. Εἶναι ἄρα οἱ δημόσιοι φόροι, συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς διδομένους ἀλλαχοῦ, ὑπέρογκοι; Περὶ τούτου ἀκριβεῖς εἰδήσεις δὲν ἔλαβον, διότι ὡς γνωστὸν τὰ τοιαῦτα δὲν ἐτακτοποιήθησαν ἔτι ἐν Τουρκίᾳ. Ἐμαθον μάναν ὅτι ἡ γῆ διαίρεται εἰς ποιότητας, καὶ ὅτι κατὰ λόγον ἑκάστης ἀποτίεται καὶ ὁ φόρος. Μετρεῖται δὲ κατὰ *φικτάνια*, ὧν ἕκαστον ἰσοδυναμεῖ πρὸς τέσσαρα καὶ ἡμισυ στρέμματα ἡμέτερα. Ποιμνικὸς φόρος δὲν ὑπάρχει, πάντα δὲ τὰ ζῶα εἶναι ἐλεύθερα τέλους· ὅταν μόνον πωλῶνται, τὸ δημόσιον εἰσπράττει ἐν γρόσιον κατὰ κεφαλὴν. Τὰ δένδρα φορολογοῦνται ἰδιαιτέρως, οἰκοδομῶν φόρος ἀποτίεται ὡς καὶ παρ' ἡμῶν ὅσάκις μόνον ἐνοικιάζεται τις οἰκία, καὶ τὰ δημοτικὰ τέλη εἶναι ἄγνωστα. Ἐκ πάντων τούτων καὶ τῶν ἄλλων ἐμμέσων φόρων εἰσπράττει τὸ αἰγυπτιακὸν ταμεῖον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν, αἱ τινες διαμοιραζόμεναι εἰς τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων, ἀναλογοῦσι τεσσαράκοντα πέντε πρὸς ἕκαστον. Ἐν τῇ λοιπῇ Τουρκίᾳ, καθ' ἃ ἀξιοῦσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενοι, ἀναλογοῦσιν ἑκάστῳ δεκαπέντε δραχμαὶ, ἐν τῇ Ἑλλάδι τριάκοντα συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δημοτικῶν φόρων, καὶ ἐν τῇ Γαλλίᾳ ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα πέντε. Αἱ δὲ δημόσιοι δαπάναι γίνονται μετὰ μεγίστης ἐλευθεριότητος ἢ μᾶλλον σπατάλης. Ἐπὶ τῶν δύο προκατόχων τοῦ ἐνεστῶτος ἀντιβασιλέως, τοῦ Ἀβάζ πασᾶ καὶ Σαῖδ πασᾶ, εἰδίδοντο ἀδιακόπως αἱ ἀποζημιώσεις καὶ αἱ παραγγελίαι περὶ ὧν ὠμίλησα, εἰς ἃς κατηναλίσκοντο ὑπέρογκα ποσά. Οἱ

πρώτος τούτων διεσκόρπιζεν ἀπερισκέπτως τὰ χρήματα εἰς ἀγορὰν ἵππων, δίδων τιμὰς μυθώδεις, διότι μετεφέροντο ἐκ τοῦ βάθους τῆς Ἀραβίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Νουμηδίας, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ γεναλογικὸν δένδρον, ἥτοι ἀποδείξεις κεκυρωμένας καὶ πιστὰς ὅτι κατήγοντο ἀπὸ πατέρων ἐπιφανῶν. Πρόσφατος εἶναι τοῦ Σαῖδ ἢ εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν μεταβάσις, ὅπου προσέφερε γεύματα, ἔχοντα χειρόμακτρα πολυτίμοις λίθοις πεποικιλμένα. Ὁ ἐνεστὼς ὅμως λέγεται ἐχθρὸς τῶν περιττῶν δαπανῶν καὶ φίλος τῆς οἰκονομίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πολυαγαπᾶται ὑπὸ τῶν μαθόντων νὰ πλουτῶσιν ἀπὸ τῆς ἀσωτείας τῶν προκατόχων αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ τοιαύτης οὔσης τῆς προαιρέσεως τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ, τάξιν περὶ τὰς δαπάνας οὐδεμία ὑπάρχει. Κατὰ τὴν μικρὰν τοῦ σουλτάνου ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὴν κατησώτευσθησαν μεγάλα χρηματικά ποσότητες εἰς ἀγορὰν ἐπίπλων, εἰς πυροτεχνήματα, εἰς φωτοχυσίας καὶ εἰς ἄλλας παρασκευάς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης πλατείας κατεσκευάσθη περίπτερος ναὸς δωρικῆς τάξεως, στενάζων οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ μυριάδας λυχνιῶν τὰ παλάτια καὶ αἱ αὐλαὶ αὐτῶν, πᾶσαι αἱ ὁδοὶ καὶ πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἦσαν κατὰφωτοὶ ἐνόμιζες ὅτι φλόγαι πυρκαϊῆς ἐλυμαίνοντο τὴν πόλιν. Ἐκατοντάδες ἀεροστάτων ἐσφενδονίσθησαν εἰς τοὺς ἀέρας, καὶ οἱ πίδακες τῆς μεγάλης πλατείας ἐξηκόντιζον πρὸς τὰ νέφη τοὺς καλλιχόρους αὐτῶν κρουνοὺς.

Τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ὁ σουλτάνος ἐπεθύμησε νὰ γευθῇ εἰς κήπον ὀλίγον ἀπέχοντα τῆς πόλεως, τὸν τοῦ Μουχαρέμπεη, παρακείμενον εἰς τὴν διώρυγα Μαχμουδιέ· ὁ κήπος εἶναι γλοερὸς, εὐδένδρος καὶ ἀνθόκομος, καὶ τερπνὴ ἢ ἐν αὐτῷ χρυσόστεγος οἰκία. Ἀτμόπλοιοι δὲ ἐλθόν ἐκ τῆς πόλεως ἀπεβίβασε πολλάς δεκάδας στρογγύλων δίσκων, μεστῶν πολυτελῶν πινακίων περιεχόντων πολυποικιλότατα ἐδέσματα. Οἱ δίσκοι ἀποβιβάσθέντες μετεκομίσθησαν ὑπὸ Φελλάχων ὡς ἐν λιτανείᾳ εἰς τὸν κήπον, ἐκεῖθεν δὲ σχεδὸν ἄθικτοι εἰς ἄλλην παρακείμενην οἰκίαν, ἐν ᾗ ἦσαν οἱ περὶ τὸν σουλτάνον ἀξιωματικοί. Τῶν ἀξιωματικῶν τούτων τὸ ἦθος καὶ τὸ ἐνδυμα ἦσαν ἀξιοσημείωτα. Πάντες ἦσαν ὑψηλοὶ, εὐτραφεῖς, ὠραῖοι, πάντες σχεδὸν ἔφερον ξανθὸν γένειον, καὶ, τὸ πλεόν ἴσως ἀπροσδόκητον, πάντες εἶχον ἀξιοπρεπῆ καὶ ἡγεμονικὰ τὴν τε φυσιογνωμίαν καὶ τὸ βᾶδισμα· τὸ δὲ ἐνδυμα αὐτῶν, ὅλως καινουργές, ἦτο πορφυροῦν μετὰ χρυσῶν ποικιλμάτων, κομψὸν καὶ οὐδόλως φορτικόν.

Μετὰ μικρὸν ἐκάθησαν καὶ αὐτοὶ περὶ τράπεζαν· ἐγὼ δὲ ὀδηγηθεὶς ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ αἰετοῦ φιλοφρονούντος με Κ. Μ. Μαύρου, παρετήρουν αὐτοὺς τρώγοντας· οὔτε περόνας μετεχειρίζοντο οὔτε μαχαίρας,

ἀλλ' ἀπλοῦντες συγχρόνως τὴν δεξιὰν πρὸς παρατεθὲν ἀρνίον, ἀπέσπων ἐπιτηδεύως τεμάχια κρέατος, ἢ τινα ἐμβάπτοντες εἰς τὸν ζωμὸν τοῦ ἀμνοῦ ἔφερον εἰς τὰ χεῖλη.

Ἐμερίμνα δὲ καὶ ἐτύρβαζε περὶ αὐτῶν ὁ κύριος τῆς οἰκίας Φ. . ., Γραικὸς τὸ γένος, οὐ τινὸς ἢ ἱστορίας, ἐξεικονίζουσα τὸν τρόπον καθ' ὃν πολλάκις ἀνυψοῦνται καὶ οἱ ταπεινότεροι ἐν Τουρκίᾳ, δὲν εἶναι ἀναξία διηγήσεως. Ὁ Φ. . . λοιπὸν οὗτος διετέλει ἕως πρό τινος χρόνου ὑπηρετῶν ἐν ἀτμοπλοίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιβάντα τὸν νῦν ἀντιβασιλέα, ἰδιώτην ἔτι ὄντα, περιποιήθη μετὰ πολλῆς προθυμίας θωπεύων καὶ σαίνων αὐτὸν, καὶ προλαμβάνων τὰς ἐρέξεις αὐτοῦ, καὶ ἀγρόπνως προσφέρων τσιμπούκιον καὶ καφέν, ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς ἐδωρήσατο αὐτῷ ἅμα ἀναγορευθεὶς τὴν οἰκίαν ἐκείνην μετὰ πάντων τῶν πολυτελῶν ἐπίπλων καὶ μετὰ πολυτίμου ψηφιδώδους τραπεζῆς, ἐκ τῶν κατασκευαζομένων ἐν Τυρρηνίᾳ χάριν βαθυπλούτων καὶ ἡγεμόνων.

Καὶ ἔχαιρον μὲν βλέπων ὁμογενῇ πλουτοῦντα καὶ ἀνυψωθέντα καὶ ἀποκτήσαντα τοὺς τρόπους νὰ ἀναθρέψῃ ἀνθρωποπρεπέστερον τὰ τέκνα αὐτοῦ· ὁσάκις ὅμως ἔτυχε ν' ἀπαντήσω αὐτὸν ἀναβαίνοντα γαῦρον ἵππον, ἀκουσίως μοῦ ἤλθε κατὰ νοῦν ὁ στίχος οὗτος τοῦ Πτωχοπροδρόμου·

«Βλέπεις τὸν δειττα, τέκνον μου, πεζὸς ἐπεριπάτει,
καὶ τῶρα βλέπεις γέγονε χρυσοφτεριστηράτος.»

Τὴν πανήγυριν τῆς ἐλεύσεως τοῦ σουλτάνου διεδέχθη μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἄλλη χριστιανικὴ, ἡ ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανηγυρὶς πανηγύρεων, τὸ ἡμέτερον Πάσχα. Πάντα δὲ συνέτραχον εἰς τὸ ν' ἀποπλανῶσι τὴν φαντασίαν μου, ὥστε νὰ πιστεύω ὅτι εὐρισκόμεν ἐν Ἑλλάδι· ἐκκλησιαστικὰ τελεταί, συρρόη χριστιανῶν εἰς τὸν ναὸν, ἐπισκέψεις, ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐργασίας, ὡὰ κόκκινα, τσουρέκια, εὐθυμία, ἄσματα ἑλληνικὰ καὶ ἀδιάκοποι πυροβολήσεις, πάντα ἐμαρτύρουν ὅτι καὶ εἰς τὴν ξένην ὁ Ἕλλην δὲν ἀποδέχεται τὰς ἑξεις αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅσον ἢ ἐμμονὴ εἰς τὰ πάτρια εἶναι ἀξία τιμῆς, τοσοῦτον ἀπ' ἐναντίας ἀξίαν νομίζω κατακρίσεως ὁσάκις πάτριά τινα προσβάλλωσι τὴν χρηστούθειαν καὶ τὴν δημοσίαν τάξιν· τοσοῦτον ἄλλεπάλληλοι, τοσοῦτω πυκναὶ καὶ τοσοῦτω βροντώδεις ἦσαν αἱ διὰ τρομπονίων τριήμεροι πυροβολήσεις, ὥστε κατὰ πολὺ ὑπερέβαινον καὶ τοὺς ἀθρόους κρότους, οἱ τινες κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου ἔσειον τὰ θεμέλια τῆς μεθυούσης πόλεως τῆς σώφρονος Ἀθηνᾶς. «Καὶ οἱ Φράγχοι ἑορτάζουσι τὸ Πάσχα, καὶ ἡμεῖς τὸ ῥαμαζάνιον, μοὶ ἔλεγε μετὰ τινος ἡμέρας ἐπίσημός τις Ὁθωμανὸς, ἀλλὰ δὲν παρεκτρέπομεθα εἰς τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἀταξίας ὅ-

πως ὑμεῖς. Εἰ δὲ καὶ κυχᾶσθε ὅτι εἰσθε Εὐρωπαῖοι, λησμονεῖτε τὸ στοιχειωδέστατον παράγγελμα τῆς ἡθικῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ταραττέτε τὴν ἡσυχίαν καὶ νὰ ἐκθέτετε εἰς κίνδυνον τὴν ἀσφάλειαν ἐκείνων, οἱ τινες φιλοξενοῦσιν ὑμᾶς ἀνοίγοντες προθύμως τὰς πόλεις τῶν πόλεων αὐτῶν.»

Τί δὲ ν' ἀπαντήσω εἰς ταῦτα; «Ἀρχαῖον ἔθιμον,» ἐτραύλισα.

— Καὶ τὰ ἔθιμα, ὑπέλαβεν ὁ Ὀθωμανὸς, ἀρμόζονται πρὸς τοὺς καιροὺς. Τί θὰ ἔλεγεσ ἂν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ τινες ἔτι καὶ σήμερον τηροῦσιν ἀρχαιότατά τινα ἀλλὰ καὶ ἀθωότατα ἔθιμα, ἐξ ἐκείνων ἃ τινα περιγράφει ὁ ὑμέτερος Ἡρόδοτος, ὡς τὸ ἄδειν καὶ κροτεῖν τὰς χεῖρας ἀνὰ πᾶσαν περίστασιν καὶ ἄλλα, ἐξηκολούθουν νὰ πράττωσιν ὡς ἐκεῖνοι ἐν τῷ φανερῷ ὅσα συστελλόμενοι σήμερον πράττουσιν ἐν ἀποκρύφῳ;

— Καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔθιμα αὐτά; ἠρώτησα ἀπερισκέπτως.

Καὶ εὐθὺς ὁ Ὀθωμανὸς ἐπανέλαβε τὰς συνηθείας ὅσας περιγράφει τῆς ἱστορίας ὁ πατήρ ἐν τῷ 3ῳ κεφαλαίῳ τοῦ Β' βιβλίου· ἐπανέλαβε δὲ ταύτας μετὰ τοσκύντης ἀστείότητος καὶ χάριτος, ὥστε ἐκίνησεν εἰς ἀσθεστον γέλωτα τὰ χεῖλη μου· λυποῦμαι ὅτι καί τοι μὴ ἀπχδούσας πρὸς τὰ χρηστὰ ἦθι, ὡς ἀπχδούσας ὁμῶς πρὸς τὴν παραδεδεγμένην ψευδοσεμνότητα, δὲν τολμῶ νὰ διακοινώσω καγὼ πρὸς τοὺς φιλομειδεῖς ἀνγκνῶστας μου.

(*Ἐπεται συνέχεια.*)

ΗΡΑΚΛΗΣ.

Σκηναὶ τοῦ ἐν Γεωργίᾳ βίου.

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.*)

Ἐπισημοτάτη τῶν ἐορτῶν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ μάλιστα τὴν Γεωργίαν, τὸ Πάσχα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεγάλη τεσσαρακοστὴ εἶναι μακρὰ καὶ αὐστηρῶς τηρεῖται ἡ νηστεία, τὸ Πάσχα θεωρεῖται ἡμέρα ἀναστάσεως οὐ μόνον τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν χριστιανῶν, οἵτινες διὰ τοῦτο τὴν ὀνομάζουσιν «ἐορτὴν ἐορτῶν καὶ πανήγυριν πανηγύρεων.» Ἀπὸ τὸ μέγα Σάββατον τὰ τριάκοντα κωδωνοστάσια τῆς Τίφλιδος κλονοῦνται, καὶ διακόπτοντα τὴν νυκτερινὴν σιωπὴν φαιδρότατα ἀντιλαλοῦσιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ὄρος, καὶ ὁμοιάζουσι φωνὰς ἀναπεμπούσας μυστηριώδεις εὐχάς. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τί ἡσθάνθην ὅτε κατὰ πρότερον ἤκουσα τὴν συμφωνίαν αὐτὴν. Ἐβλαπον καὶ κυρίους καὶ δούλους, ἐξερχομένους ἀπὸ

τὰς οἰκίας, καὶ πάντας τρέχοντας σωρηδὸν πρὸς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου οἱ ἱερεῖς εὐλόγουν τοὺς ἄρτους καὶ τὰ κρέατα. Ὁ εἰς ἐπλησίαζε τὸν ἄλλον φαιδρῶς μειδιῶντες, περιεπτύσσοντο ἀλλήλους καὶ ὅλοι ἐπᾶν ἐλάμβανον τὴν παραδεδεγμένην πρόσρησιν «Χριστὸς ἀνέστη.» Τὴν δὲ ἡμέραν τοῦ Πάσχα σφάζουσιν εἰς Τίφλιν περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀρνίων εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θυσιασθέντος θεοῦ ἀμνοῦ. Αἱ τράπεζαι μένουσι διαρκῶς πλήρεις φαγητῶν εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, καὶ ἕκαστος ἐρχόμενος εἰς ἐπίσκεψιν παρακάθηται. Τὴν δευτέραν τῆς διακαινησίμου ἁλλη τις παράδοξος καὶ βάρβαρος ἐορτὴ ἐλκύει τοὺς ἀγαθοὺς κατοίκους τῆς Γεωργίας πρὸς τὸ Ἐρυθροῦν Ὅρος πρὸς ἄρκτον τῆς Τίφλιδος. Ἀπὸ βαθέως ὄρθρου συρρέουσιν οἱ χωρικοὶ οἱ μὲν ἑπιπποὶ, φέροντες τηλεόλον εἰς τὴν ῥάχιν καὶ ἐγχειρίδιον εἰς τὴν ζώνην, οἱ δὲ ἐπὶ ἀραμπάδων συρομένων ἀπὸ βουβάλους. Ὁ δὲ λαὸς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ χοῖριον κρέας ἀλατισμένον, ἀρνία ἐψητὰ, τυρίον, ἀγκούρια καὶ ἀσκούς πλήρεις οἴνου. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐκτείνεται γυμνὴ καὶ ἄδενδρος εὐρύχωρος πεδιάς, εἰς τὴν ὁποίαν διασκορπιζόμεναι αἱ οἰκογένειαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, στήνουσι ποικιλοχρόους σκηνὰς καὶ στρώνουσι τάπητας καὶ προσκεφάλαια· καὶ βάλλοντες πέδας εἰς τοὺς ἵππους ἀφίνουσιν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ βόσκωσιν· αἱ δὲ κάμηλοι καὶ οἱ βοῦβαλοι καθήμενοι ἀναμνησκῶνται ἐξηπλωμένοι ἡδονικῶς. Ἀφ' οὗ γίνωσιν ὅλαι αἱ ἐτοιμασίαι, ἄρχεται ἡ ἐορτὴ ἥτοι ἡ μάχη. Τὸ πλῆθος διακρίνεται εἰς δύο ἐχθρὶκὰ στρατόπεδα, ἅτινα μάχονται μετὰ σπουδαιότητος ῥίπτοντα πέτρας μὲ τὴν χεῖρα ἢ μὲ σφενδόνην. Πέριξ δὲ τῶν στρατοπέδων συγκροτοῦνται μονομαχίαι διὰ γρόνθων ἕνεκα ἀρχαίων διαφορῶν. Ἐκαστος μονομάχος φέρει εἰς τὸν μέσον δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὀγκῶδες ἀργυροῦν δακτυλίδιον, οὗτινος τὸ μὲν σχῆμα εἶναι ὀφρῶς, ἡ δὲ ἀνυψωμένη οὐρὰ προξενεῖ ἐνίοτε ἐπικινδύνους πληγὰς. Τὸ αἷμα ῥέει ἀφθόνως καὶ σπάνιον δὲν εἶναι νὰ πέσωσι νεκροί. Ἀλλ' οἱ τραυματίαι μὴ μνησικακοῦντες πρὸς τοὺς νικητάς, μεταβαίνουνσι τὴν ἐπιούσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀνάπτουσι κηρίον, καὶ ἐπιθέτουσιν εἰς τὰς πληγὰς εἰκόνας ἢ ἅγια λείψανα. Πολλάκις δὲ καὶ νικηταὶ καὶ νικηθέντες, τὸ πρόσωπον ἔχοντες καθημαγμένον, ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους καὶ ὀρκίζονται αἰωνίαν φιλίαν.

Αἱ θηριώδεις αὗται μάχαι, οἱ ἀλλόκοτοι οὗτοι ἀγῶνες, διαρκοῦσι δύο περίπου ὥρας καὶ τελειώνουσι δίδοντας τὴν σημεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐορτῆς, ὅστις ἐκλέγεται μετὰ τοῦ λαοῦ. Ὄταν ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ τοῦ ἡ σκηνὴ μεταβάλλεται εὐθὺς. Τὸ πλῆθος συγκροτεῖ ἀνίσους σωρούς· οἱ μὲν πλούσιοι καθήνται ὑπὸ σκηνῶν, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπὸ πλατυτάτας σκιάδας, ἄν-